

A.Ş.Fətəliyeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
ayselfeteliyeva00@gmail.com

XARİCİ DİL TƏDRİSİNDƏ KOMMUNİKATİV YANAŞMA

Xülasə

Məqalənin əsas əhəmiyyəti müasir dövrdə xarici dilin tədrisində kommunikativ yanaşmanın tətbiqidir. Tədris prosesində effektivliyini artırmaq üçün istifadə olunan kommunikativ yanaşmanın məqsədləri, tərkib hissələri və prinsipləri nəzərdən keçirilir. Praktik məşğələlərdə maksimum effektivliyə nail olmaq və şagirdlərin intellektual və yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək, öyrənmə motivasiyasını artırmaq üçün bu yanaşmanın üstünlüklərinə xüsusi diqqət yetirilir.

КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Резюме

Основная цель статьи заключается в применении коммуникативного подхода в обучении иностранному языку на современном этапе. Рассматриваются цели, компоненты и принципы коммуникативного подхода, используемые для повышения эффективности учебного процесса. В целях достижения максимальной эффективности на практических занятиях и для развития интеллектуальных и творческих способностей учащихся, для повышения учебной мотивации, при этом особое внимание уделяется преимуществам подхода.

COMMUNICATIVE APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Summary

The main importance of the article is the application of the communicative approach in the teaching of a foreign language at the present stage. The objectives, components and principles of communicative approach used in teaching process to improve its effectiveness are considered. Special attention is given to the advantages of the communicative approach for achieving maximum effectiveness in practical classes and developing the intellectual and creative abilities of students, increasing their motivation to learn.

Açar sözlər: kommunikativ yanaşma, xarici dil, ünsiyyət, nəticə, metod, tələbə, fikir

Ключевые слова: коммуникативный подход, иностранный язык, общение, результат, метод, студент, идея

Key words: communicative approach, foreign language, communication, result, method, student, idea

Kommunikativ yanaşma dilçilikdə son zamanlarda həm yerli, həm də xarici dilçilikdə fəal inkişaf edən yeni bir istiqamətdir. Bu sürətli inkişafın əsas səbəblərindən biri məlumatların emalı və istifadəsi ilə əlaqəli elmi və texnoloji tərəqqidir. Kommunikativ yanaşmanın əsas ideyası dilin öyrənilməsinə deyil, dilin real həyat vəziyyətlərində istifadəsinə yönəlməkdir. Beləliklə, öyrənmə prosesi qrammatika və lüğət toplamaqdan deyil, mövcud bacarıq və bacarıqlardan istifadə edərək ünsiyyətdən ibarətdir. Ünsiyyətdə, danışan və dinləyici nöqtəyi-nəzərindən dilin fəaliyyətinin öyrənilməsi müasir dil tədqiqatlarının əsas vəzifələrindən birinə çevrilir. Bu gün təhsil sistemində xarici dillərin tədrisinə böyük diqqət yetirilir. Bütövlükdə iqtisadiyyatın və mədəniyyətin sürətli inkişafı ilə qeyd olunan müasir həyat xarici dilləri bilməyi zəruri edir ki, bu da dillərin daha səmərəli və uğurlu olması üçün tədris prosesinə yeni tələblər yaradır. Bunun nəticəsi olaraq müəllimlər yeni və çox aktual bir vəzifə ilə qarşılaşdılar – xarici dillərin tədrisi prosesini elə bir şəkildə qurmaq ki, artıq baza səviyyədə tələbələr qənaətbəxş kommunikativ səriştəyə, yəni natiqi başa düşmək və fikirlərini ifadə etmək qabiliyyətinə yiyələnsinlər. Kommunikativ metod, şübhəsiz ki, ingilis dilini öyrənməyin ən təsirli yoludur. Bildiyiniz kimi, xarici dil tədrisinin məqsədi dilin praktik mənimsənilməsi, dil sisteminin mənimsənilməsi və dil bacarıqlarının əldə edilməsidir. Ancaq təcrübə göstərir ki, tez-tez universiteti bitirdikdən sonra ən yaxşı tələbələr də nitq bacarıqlarına sahib deyillər, zəif söz ehtiyatı və qrammatik quruluşların dizaynının eyniliyi hiss olunur. Hazırda təhsil prosesinin kommunikativ yönümlü olması təhsilin mühüm prinsiplərindən biridir. Materialın izahından başlayaraq əldə edilmiş biliklərin yoxlanılmasına qədər bütün təlimlərin kommunikativ yönümlü olmasına xüsusi diqqət yetirilir.

Sinifdə kommunikativ yanaşma tez-tez aşağıdakı kimi istifadə edilir:

Hava limanında yol tapmaq, mənzil kirayələmək, kafedə sifariş vermək və s. kimi reallığa mümkün qədər yaxın ünsiyyət situasiyaları simulyasiya edilir. Müəllimin mühüm vəzifəsi biliyi ötürmək və səhvləri düzəltmək deyil, daha çox şagirdləri istiqamətləndirmək, onlara kömək etmək, ünsiyyət üçün şərait yaratmaqdır. Bu yanaşmanın dəyəri təlimin məqsəd və məzmununu, onun metod və vasitələrini fərdiləşdirmək bacarığındadır. Kommunikativ yanaşma tələbələrin xarici dil haqqında semantik qavrayışını və anlayışını formalaşdırmaq, həmçinin nitqin qurulması üçün dil materialını mənimsəmək məqsədi daşıyır. Tədris prosesində mühüm amil həm də öyrənlərin daxili motivasiyasının olmasıdır ki, bu da əldə edilmiş biliklərin şüurlu əhəmiyyəti və onların daha çox dil təkmilləşdirilməsi prosesində praktik istiqaməti əsasında formalaşır ki, bu da yaxşı nəticələr əldə etməyə imkan verir. Kommunikativ yanaşma ən yaxşı motivasiyadır: onun məqsədi tələbələrin ünsiyyətdə gələcək uğurlu tətbiqi üçün biliklərini toplamaq və genişləndirməklə onları xarici dil

öyrənməyə maraq göstərməkdir. Təlim prosesində praktik məşğələlərdə həyata keçirilməli olan digər məqsədlər də var:

1. Dil qabiliyyətlərinin və nitq mədəniyyətinin inkişafı;
2. Tələbələrin təşəbbüskarlığının, yaradıcı axtarış qabiliyyətinin formalaşdırılması;
3. Tələbələri əldə etdikləri bilik və bacarıqları real ünsiyyət zamanı tətbiq etməyə hazırlamaq.

Xarici dilin tədrisində oyun situasiyaları, səhvləri tapmaq üçün tapşırıqlar, lüğətin artmasına və analitik təfəkkürün inkişafına kömək edən digər fəaliyyətlərdən geniş istifadə olunur. Praktik məşğələlərdə tələbələr gündəlik ünsiyyətin real vəziyyətlərində dil bacarıqlarını formalaşdırır ki, bu da onlara öz fikirlərinin şifahi ifadəsi üçün düzgün leksik və qrammatik formalardan istifadə etməyə imkan verir. Kommunikativ yönümlü yanaşma ilk növbədə monoloq nitqin müxtəlif növlərini, standart dialoqları və dil modelləşdirmə formalarını başa düşmək yolu ilə nitq bacarıqlarının mənimsənilməsinə yönəlmişdir. Qeyd edək ki, nitq xarici dilin tədrisində mühüm element hesab olunur. Eyni zamanda məzmunun dərk edilməsi, çatdırılması və mənasının ifadəsi bu prosesin əsas tərkib hissəsidir. Tələbənin dərs zamanı müəyyən bir vəziyyətdə fikirlərini ifadə etmək, təcrübə və bilik mübadiləsi zamanı hansı dil vasitələrindən istifadə edə biləcəyini bilmək, həyata keçirmək üçün hansı qrammatik quruluşların lazım olduğunu başa düşmək lazımdır. Xarici dilin tədrisində müzakirə - əsas təlim məqsədlərinə çatmaqda effektiv iş formasıdır. Eyni zamanda, tələbə öz fikirlərini fəal şəkildə ifadə edir, hisslərini ifadə edir və digər iştirakçılarla fikir və ya məlumat mübadiləsi etmək imkanına malikdir. Belə şəraitdə canlandırılmış nitq mühiti real ünsiyyət vəziyyətinə çevrilir. Müzakirə aparmaq üçün müəllim aşağıdakı aspektləri nəzərə almalıdır:

- Mövzu və məzmun tələbələrin səviyyəsinə və maraqlarına uyğun olmalıdır;
- Tələbələr müzakirə qaydalarını bilməlidirlər;
- Müzakirə edərkən nitqdəki səhvlərə diqqət yetirməməlisiniz.

Kommunikativ yönümlü yanaşmada digər fəaliyyətlər də geniş istifadə olunur:

1. Tapşırıqlar; tapmacalar, oyunlar, kart oxumaq və onları tamamlamaq üçün dil resurslarından istifadə və digər növ sinif tapşırıqları;
2. Məlumat toplama fəaliyyətləri; tələbələr tərəfindən aparılan sorğular, müsahibələr və axtarıqlar, bu müddət ərzində tələbələr müstəqil olaraq lazımı məlumatları axtarmalı və seçməlidirlər;
3. Məlumat ötürmə fəaliyyəti; tələbələrin alınan məlumatları başqa formada ötürmək bacarığının inkişafı;

4. Rol oyunları; tələbələrin rolları bölüşdürdüyü və müəyyən edilmiş məlumatlara və ya göstərişlərə əsasən məlumatı improvizə etdiyi və ya paylaşdığı fəaliyyətlər;

5. Qrup işi; ümumi tapşırığı yerinə yetirməyə yönəlmiş tələbələrin birgə fəaliyyəti.

Kommunikativ yanaşma heç də yeni üsul deyil: o, ötən əsrin 60-cı illərində xaricdə yaranıb və ölkəmizə təxminən 90-cı illərin sonlarında daxil olub. Sonra bütün ingilis dilini öyrənənlər “hamı başa düşür, amma danışa bilmirlər” deyə şikayət etməyə başladılar. O vaxtdan bəri kommunikativ metod əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdi və bütün dünyada geniş yayıldı. Əvvəl yalnız qrup şəklində dərslər keçirildi. İlk dərstdən etibarən təlim ingilis dilində aparıldı. Daha sonra bu yanaşma bəzi dəyişikliklərə məruz qaldı və indi həm qrupda, həm də fərdi dərslərdə istifadə olunur. Onun effektivliyi haqqında çox danışılıb və yazılıb. Nəticələr dərs zamanı şagirdin ana dilindən istifadəni minimuma endirməklə əldə edilir. Bu yanaşma ilə insana xarici dildə düşünməyi öyrətmək çox vacibdir ki, o, xarici nitqi öz ana dili ilə heç bir əlaqəsi olmadan qavrasın. Bu tədris üsulu ilə nəzəri aspektlərin öyrənilməsi minimuma endirilir və ya ümumiyyətlə yoxdur və əsas diqqət canlı ünsiyyətə, yəni danışmaq nitqinə verilir. Kommunikativ yanaşma şifahi və yazılı nitq, lüğət, qrammatika, dinləmə və oxu bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Müəllim şagirdlə öyrənənin üç mərhələsindən keçir: məşğulluq (cəlb etmə), öyrənmə və aktivləşdirmə (istifadə). Məşğulluq mərhələsində müəllim şagirdi təlim prosesinə cəlb edir: o, maraqlı müzakirəyə başlayır, şəkil, problem, film və s. Öyrənmə mərhələsində şagirdə qrammatik mövzu izah edilir və ondan istifadə yeni söz və ifadələrdən ibarətdir, yəni söz ehtiyatını genişləndirmək və qrammatikanı mənimsəmək üçün çalışırlar. Biliyin aktivləşdirilməsi mərhələsində şagird yeni qrammatika və sözləri möhkəmləndirmək üçün müxtəlif tapşırıqlar yerinə yetirir. Bu, öyrənilən mövzunun müzakirəsinin davamı ola bilər, lakin əldə edilmiş biliklərin tətbiqi ilə. Məlumat mübadiləsi, məna danışmaları və qarşılıqlı əlaqə kimi kommunikativ proseslərdən istifadə edərək öyrənənlərin kommunikativ səriştəsini inkişaf etdirməyə yönəlmiş çoxlu fəaliyyətlər mövcuddur. Eynilə, kommunikativ dil öyrətmə yanaşmasının istifadə olunduğu sinifləri dəstəkləmək üçün oyunların, rol oyunlarının, simulyasiyaların və tapşırıq əsasında ünsiyyət fəaliyyətlərinin istifadəsi zəruridir. Eynilə, L.J.Kolker iddia edir ki, tələbələr gördükləri, eşitdikləri, toxunduqları, hərəkət etdikləri, araşdırdıqları, qoxuladıqları və hətta onlara hər şeyi dadmaq imkanları verildikdə hiss orqanlarından istifadə edərək daha yaxşı öyrənirlər. O hesab edir ki, tələbələr materiallarla birbaşa təmasda olduqda daha yaxşı öyrənirlər. 1960-ci illərdə yarandığı gündən bəri kommunikativ dil tədrisi bir sıra fərqli mərhələlərdən keçmişdir. Birinci mərhələdə əsas problem tədris planının

hazırlanması və kommunikativ səriştənin erkən konsepsiyalarına uyğun öyrənmə yanaşması zərurəti idi. Bu, tədris proqramlarının qrammatik quruluşlar deyil, funksiyalar və anlayışlar baxımından təşkili ilə bağlı təkliflərə səbəb oldu. Daha sonra diqqət tələbələrin kommunikativ ehtiyaclarını müəyyənləşdirmək prosedurlarına yönəldildi, bu da ehtiyacların təhlilini kommunikativ metodologiyanın vacib bir hissəsinə çevirmək təkliflərinin ortaya çıxmasına səbəb oldu. Eyni zamanda, metodistlər qrup işi, tapşırıqlarla işləmək və məlumat boşluqları ilə işləmək kimi kommunikativ yanaşmanı həyata keçirmək üçün istifadə edilə bilən sinif fəaliyyətinin növlərinə diqqət yetirdilər.

Müasir təhsil prosesində kommunikativ yönümlü yanaşma xarici dil öyrətməyin ən təsirli yollarından biri hesab olunur. Daha əvvəl qeyd edildiyi kimi, kommunikativ yanaşma şifahi ünsiyyət bacarıqlarının uğurlu inkişafına kömək edir, dili öyrənmək üçün motivasiyanı artırır ki, bu da dərslərin effektivliyinə və səmərəliliyinə səbəb olur. Bundan əlavə, bu yanaşma bir çox tədris metodlarına da əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Təlim prosesini yeni şəkildə təşkil etməyə imkan verən informasiya-kommunikasiya texnologiyaları ilə birlikdə kommunikativ yanaşmadan istifadə həm də idrak, şəxsi və tənzimləmə bacarıqlarının formalaşmasına, təhsil fəaliyyəti üçün informasiya mühitinin genişləndirilməsinə kömək edir.

Ədəbiyyat

1. *Communicative approach in its practical meaning [Electronic resource]. – Mode of access: . – Date of access: 18.02.2021.*
2. Golub, L. N. *təlimdə kommunikativ yanaşma / L. N. Golub // Bryansk Dövlət Kənd Təsərrüfatı Akademiyası. – 2017. – № 4. - S. 64-67.*
3. Richards, J. C. *Communicative Language Teaching Today/ J. C. Richards [Electronic resource]: Cambridge University Press, 2006.- Mode of access: <https://www.professorjackrichards.com/wp-content/uploads/RichardsCommunicative Language.pdf> . – Date of access: 24.02.2021.*
4. Каменская, О. Л. *Текст и коммуникация: учеб пособие для ин-тов и фактов. иностр. яз. / О. Л. Каменская. – М. : Высш. шк., 1990. – 152 с.*
5. Кейко, И. С. *Речевая деятельность и грамматические категории в концепции К. Ф. Беккера / И. С. Кейко, Б. А. Ольховиков // Проблемы коммуникативной лингвистики: сборник научных трудов / [отв. ред.: Б. А. Ольховиков]. – М., 1982. – Вып. 186. – С. 24–45.*